

88. Aixela'nın kültüre özgü ögelerin çevirisi taksonomisi işığında *Seri Sonu* eserinin incelenmesi¹

Feyza AKGN²

APA: Akgün, F. (2023) Aixela'nın kültüre özgü ögelerin çevirisi taksonomisi işığında *Seri Sonu* eserinin incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (37), 1377-1387. DOI: 10.29000/rumelide.1406017.

z

Paul Beatty'nin 2015 yılında yayımlanan kitabı *The Sellout (Seri Sonu)* Amerika Birleşik Devletleri'nde beyazlar ve siyahiler arasında yaşanan ırksal ilişkileri eleştirel ve mizahi yaklaşımla ele alan güncel bir eserdir. Kitap, Beatty'e Booker dln alan ilk Birleşik Amerikalı yazar olma unvanını kazandırmıştır. Yazar, eserinde Afrikalı-Amerikalıların maruz kaldığı ırkçılığı ve kültürel dönüşüme dair eleştirilerini sunmak amacıyla kurgusal ama aynı zamanda gerçekliğin sınırlarından kopmayan alternatif bir dünya yaratır. Temel amacı, sistemin kusurlarına dikkat çekmek olduğu için eleştirel bir tutum takınır ve bu tutumunu mizahla daha çarpıcı hale getirir. Beatty'nin eleştirilerinden payını alan sadece sistem ve sistem yapıcıları değil aynı zamanda kendi etnik grubudur. Mizahi dil ve üslup eserin başka bir kültüre aktarılması sırasında çevirmenin bazı noktalarda inisiyatif almasını gerekli kılmaktadır. Romanın konu edildiği etnik grubun kendine özgü bir mikro kültürü bulunduğu için çevirmenin öncelikle bu kültüre hkim olması gerekmektedir. Bu bağlamda kültür unsurlarının çevirisini irdelemek açısından uygun bir eser görünümündedir. Makalede Javier Franco Aixela tarafından öne sürülen 'kültüre özgü unsurların çevirisi'ne dair taksonimi işığında Fuat Sevimay'ın *Seri Sonu* evirisi incelenmektedir. Fuat Sevimay, eserlerinde ve röportajlarında Türkçenin imknlarının zenginliğinden ve bu zenginliğin olabildiğince erek metin okuru lehine kullanılmasının öneminden bahseder. Yazara karşı sorumluluk duygusu taşıdığının farkında olan çevirmen metnin anlamını değiştirmeden duyguyu en iyi biçimde okuyucuya iletmeyi amaçladığını sıklıkla dile getirmiştir. Bu çalışmada çevirmenin bakış açısı ve aldığı kararlar, Aixela'nın taksonomisi bağlamındaki dağılımı ile karşılaştırılmakta ve çevirmenin bakış açısı ve uygulama sürecindeki seçimleri değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aixela, kültürel ögelerin evirisi, Fuat Sevimay.

¹ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

ıkar atışması: ıkar atışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve alışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %6

Etik şıkayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 06.09.2023-**Kabul Tarihi:** 20.12.2023-**Yayın Tarihi:** 21.12.2023; **DOI:** 10.29000/rumelide.1406017

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / ift Taraflı Krleme

² ÖĞr. Gör. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Rektörlük Birimi / Dr. Ankara Yıldırım Beyazıt University, Rectorate Unit (Ankara, Türkiye), feyzademir37@gmail.com, **ORCID ID:** 0009-002-3960-1375, **ROR ID:** https://ror.org/04pd3v454, **ISNI:** 0000 0004 0595 4604, **Crossreff Funder ID:** 501100014801

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

Analysing *Seri Sonu* in the light of Aixela's taxonomy of the translation of culture-specific items³

Abstract

Paul Beatty's book *The Sellout*, published in 2015, is a contemporary work that is critically and humorously addresses racial relations between whites and blacks in the United States. The book earned Beatty the title of being the first American writer to win the Booker Prize. In his work, the author creates an alternative world that is fictional but at the same time does not break the boundaries of reality in order to present his criticism of racism and cultural transformation that African-Americans are subjected to. Since his main aim is to draw attention to the flaws of the system, he adopts a critical attitude and makes this attitude more striking with humour. Beatty criticizes not only the system and its makers but also his own ethnic group. The humorous language and style make it necessary for the translator to take the initiative at certain points during the translation of the work into another culture. Since the ethnic group of which the novel is about has its own microculture, the translator must first master this culture. In this context, it seems to be a suitable work in terms of analysing the translation of cultural elements. This article analyses Fuat Sevımay's translations of *Seri Sonu* in the light of Javier Franco Aixela's taxonomy of "the translation of culture-specific items". Fuat Sevımay, in his works and interviews, mentions the possibilities and richness of Turkish and the importance of using this richness in favour of the readers of the target text as much as possible. The translator, who is aware that he has a sense of responsibility towards the author, has frequently stated that he aims to convey the emotion to the reader in the best possible way without changing the meaning of the text. In this study, the translator's point of view and choices in the implementation process are evaluated.

Keywords: Aixela, translation of culture specific elements, Fuat Sevımay

Giriş

Paul Beatty'nin *Seri Sonu* romanı 2015'te ilk kez yayımlanmış ve 2016 Booker ödülüne layık bulunmuştur. Yazar, Amerika'da ırkçılığa maruz kalan siyahilerin sorunlarını mizahi bir dille kaleme alır. Romanın kahramanı Bonbon'un Yüksek Mahkeme'de yargılanma süreciyle başlayan roman, anlatıcının yargılanma sürecine taşıyan olaylara geri dönüşle devam eder. Bonbon, kasabasını kurtarmak gibi bir amaçla başladığı macerasında absürt olaylar silsilesi sonunda suçlu duruma düşmüştür. Onun yetişkinliği kadar bir deneyin ana bileşeni olarak geçirdiği çocukluğu da oldukça ilginçtir.

Anlatıcı kahramanın yaşadığı California'ya bağlı Dickens adlı kurgusal kasaba bir süre sonra haritadan silinir. Bu silinişin sebebi, çevre mahallerin giderek zenginleşmesi ve emlak değerlerinin yükselmesidir. Dickens kasabası da orta gelir düzeyindeki diğer yerleşim yerleri gibi dönüşüme uğramaktadır.

³ It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 6

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, Article Registration Date: 06.09.2023-Acceptance Date: 20.12.2023-Publication Date: 21.12.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1406017

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

Kasabanın sınırlarını gösteren tabelalar kaldırılır, kasaba sakinleri bir sabah kalktıklarında mahalle adlarının değiştirildiğini görür ve zamanla bu durum kanıksanır.

“Gecenin geç saatlerinde, mahalle kurulları, ev sahibi birlikleri ve emlak devleri bir araya gelip ne idiği belirsiz birtakım mahallelere gayet belirli isimler uydurduktan sonra, birileri gidip bir telefon direğinin tepesine Akdeniz mavisikle, pırlıtlı, koca bir tabela asardı. Ve sonra sis kalktığında, yakında soylulaştırılacak blok sakinleri uyanır ve kendilerini Crest View, La Cienega Heights ya da Westdale’de yaşar bulurdu. Üstelik on beş kilometrelik bir alan içinde doruk, manzara, tepe ya da vadi gibi topografik yapılar bulunmadığı halde” (Beatty, 2018: 64-65).

Bu yok oluş Afrikalı-Amerikalıların toplumdaki görünmezliğine atıfta bulunan bir sembol olarak değerlendirilmektedir. Roman semboller, göndermeler ve alegoriler yönünden zengin bir eserdir. Örneğin özgün metindeki önemli göndermelerden biri de “Dickensian” ifadesiyle kurulan çift anlamlı kelime oyunudur. *Dickens* kelimesi “sınırlendiğinizi ya da şaşırdığınızı göstermek amacıyla soru cümlelerinde kullandığınız “şeytan” anlamına gelen” (<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/dickens?q=dickens>, erişim zamanı, 16.08.23) bir isimdir. Suç oranının hayli yüksek olduğu bu topluluk için bilinçli seçime benzemektedir. Bundan türetilen *Dickensian* ise hem Dickens’lı olanları kasteder hem de Dickensvari anlamına gelir. Bu bakımdan kötü toplumsal koşullarla başa çıkmaya alışan Charles Dickens kahramanları ile Beatty’nin sistematik ırkçılığa maruz kalan kahramanları arasında bir bağlantı da kurulmuş olur.

Romanın çevirmeni Fuat Sevimay, 1972 yılında doğmuş son dönemde İngilizce ve İtalyanca çevirileriyle dikkat çekmiştir. James Joyce, Oscar Wilde ve Henry James gibi önemli yazarları da aktaran Sevimay bu katkılarıyla çeviri ödülleri ve bursları da kazanmıştır. Ödüllü bir çevirmen olmasının yanı sıra yazar da olan Fuat Sevimay öykü ve roman kaleme almaktadır. Öykü yazmaya çeşitli edebiyat dergilerinde başlamış daha sonra *Ara Nağme* adını verdiği kitabında öykülerinden sekiyi bir araya getirmiştir. Orhan Kemal Öykü ödülünü kazanan bu kitabının yanında Ahmet Hamdi Tanpınar roman yarışmasında birinciliği kazanan Kapalıçarşı eserini de kaleme almıştır. Bu çalışmada ele aldığımız *Seri Sonu (The Sellout)* ise onun Amerikan edebiyatından yaptığı çevirisidir.

Fuat Sevimay çevirmenliğinin yanında çeviri eylemi üzerine düşünmüş, notlarını ise *Çeviri’ Bilirsin* adlı kitabında toplamıştır. *Edebiyatın Gizli Kahramanlığı Üzerine Notlar* alt başlığını taşıyan kitap bu bakımdan, edebî dünyanın çevirmene verdiği veya vermediği yer üzerine çarpıcı bir göndermeyle başlamaktadır. Sevimay kitabında, edebî eser yaratım sürecinin yazar ve çevirmen olarak iki cephesini birden deneyimlemiş bir figür olarak konuşmaktadır. Çevirmeni öncelikle edebî eserin yazarla birlikte en doğru eleştirmeni olarak tanımlayan Sevimay, onun, üstlendiği sorumlulukla büyük ölçüde “(...) edebiyatın, cümlelerin, kelimelerin büyülu dünyasına dahil olup bu serüveni (...)” (Sevimay, 2018:17) yaşadığı düşüncesindedir. Bu görüşle çıktığı yolculuğunda yüklendiği sorumlulukları kendi cephesinden dile getirmektedir. Öncelikle çevirmenin, kendisinden çeviri yapacağı yazarı iyi tanması gerektiğini vurgular, buna yazarın amaçları ve eser süresince benimsediği dil ve üslup da dâhildir. Çeviri sürecinde çevirmen kimi özgürlüklere sahip olmakla beraber bazı kısıtlılıklarla da karşılaşır. Bu noktada Sevimay, “cümleyi emanet aldığınız kişinin koskoca yazar olduğunu unutmamak ve seiminizin anlamını yitirmeksizin okurda yaratacağı algıyı hesaba katmak” olduğu noktada uyarır çevirmenleri. olarak Çevirmen olarak erek dilin, Türkçenin sunduğu imkânların da farkında olunmasını salık veren Sevimay edebiyat çevirisinin “sanatın kenarlarında gezinen bir iř” olduğunu belirtir. Bu bağlamda Sevimay’ın çevirmen tutumunun yazara yaklaşan, yeniden yaratımın sınırlarına yaklaşan ve yerlileştirici çeviriye dâhil edebileceğimiz bir yaklaşım olduğu söylenebilir.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

Kuramsal Çerçeve

Kültür ve kültürel öğeler çevirinin temel bileşenlerindedir. Dil-kültür-çeviri arasındaki hayati bağılığı Susan Bassnett şu şekilde somutlaştırır: “Kültür bir bedense, dil de onun içindeki kalptir, yaşam-enerjinin devamını sağlayan, ikisi arasındaki etkileşimdir. Tıpkı kalbi ameliyat eden cerrahın onu çevreleyen bedeni ihmal edememesi gibi, çevirmen de metni kültürden yalıtılmış olarak ele aldığı takdirde onu tehlikeye atmış olur” (Bassnett, 2005: 23). Görüldüğü gibi Bassnett kültürü bir bedene, dili de bu beden içindeki kalbe benzetir. Çevirmen ise kalbe müdahale edebilen cerrahdır. Dolayısıyla çevirmen, bedenin canlılığını devam ettirmekle sorumlu kişidir. “1970’lerden itibaren çeviriye yönelik dilbilimsel ve kaynak odaklı bakış açılarının sınırlılığı erek odaklı yaklaşımlar ile birlikte çeviri ve kültür ilişkisini ön plana taşır ve bu yönde bakış açılarının çoğalmasını sağlar” (Taş, 2017: 2). Edebi metinlerdeki kültürel ifadelerin çevirisi ile çevirinin kültür aktarımı/tanıtımı konusundaki yeri üzerine yapılan çalışmaların artması ‘kültürel dönüş’ kavramıyla yakından alakalıdır. “Edebi bir metindeki kültürel öğelerin sıklığı arttıkça, edebiyat çevirmenlerinin kendi kültürlerine yabancı olan bu kültürel öğeleri yapı sökümü uğratmak için daha derinlemesine bir geriye dönük okuma yapmaları teşvik edilebilir. Bu nedenle çevirmenler metinleri değil kültürleri çevirir. Çeviribilimdeki bu paradigma değişikliğine “kültürel dönüş” adı verilir” (Kuleli, 2020: 619).

Çeviri ve kültür ilişkisi üzerine eğilen ve kültürel unsurların çevirisine dair sınıflandırma sunan pek çok araştırmacı bulunmaktadır. Peter Newmark, Eirlys E. Davies, Javier Franco Aixela bu isimler arasındadır. *A Textbook of Translation* başlığını taşıyan detaylı çalışmasında Newmark, “Çeviri ve Kültür” konusuna değinmiş ve kültürel kategorileri beşe ayırmıştır. Bunlar: “(1) Ekoloji, (2) Maddi Kültür, (3) Toplumsal Kültür, (4) Kuruluşlar, Gelenek-Görenekler, Eylemler, İşlemler ve Kavramlar, (5) Jestler ve Alışkanlıklar”dır (Newmark, 1988: 95). Kültürel unsurlara dair bize sınıflandırma sunan bir diğer isim de Eirlys E. Davies’tir. “A Goblin or a Dirty Nose” makalesinde kültür ve çeviri konusunu ele alan Davies, çeviri stratejilerini yedi başlık altında sunar: “(1) Koruma, (2) Ekleme, (3) Çıkarma, (4) Küreselleştirme, (5) Yerelleştirme, (6) Dönüştürme, (7) Yaratım (Davies, 2014: 72-89). Javier Franco Aixela çeviribilim alanındaki çalışmaları ve özellikle çevirinin kültürel bir fenomen olduğu yönündeki düşünceleriyle öne çıkan bir diğer araştırmacıdır. Çeviriyi birkaç disiplinin ve olgunun kesişim alanı olarak gören Aixela, bu bakımdan çeviri eyleminin kuramsal yapısı üzerinde düşünürken bu etkilerin de ele alınması konusunda ısrarcıdır. Çevirinin kültürel yönleri hakkındaki “Culture-specific Items in Translation” başlıklı makalesinde (Aixela, 1996:52-78) fikirlerini CSI olarak kısalttığı ‘kültüre özgü ifadeler’ bağlamında dile getirmektedir. Venuti’nin Anglo-Sakson kültürün çeviri eylemindeki yönlendiriciliği ve baskısına katılan Aixela, kültüre özgü ifadelerde bu yönlendirmenin ne derece somutlaşabildiğini de yine bu çalışmasında ortaya koymaktadır. Bu ifadeler kaynak kültürden erek kültüre, kültürel aktarımın en önemli parçasıdır. Aixela da Venuti’yle aynı görüşü paylaşarak geçmiş yıllarda diğer dillerden İngilizceye aktarımlarda bu ifadelerin özgünlüğünün büyük ölçüde korunduğunu ancak son yüz yılda Anglo-Sakson kültürün artan dayatmaları yüzünden çevirmenlerin özgün yapıları erek kültürün isteğine göre şekillendirdiğini ifade eder. Böylelikle özgün ve aynı zamanda erek kültüre yabancı ifadeler dönüşüm geçirmekte, metnin akıcılığı artmakta ancak kaynak metnin kendine has nitelikleri silinip gitmektedir. Aixela çeviri eylemindeki bu manipülasyonu vurgulamakla birlikte ilgili makalesinde kültüre özgü ifadelerin aktarımında kullanılan stratejileri de sıralamaktadır.

Aixela öncelikle ele alacağı stratejileri ‘koruma’ ve ‘yer değiştirme’ ana başlıkları altında değerlendirmektedir. Bunlardan ilki olan koruma stratejileri Venuti’nin yerleştirme olarak ifade ettiği, kaynak kültürün unsurlarını muhafaza etmeyi amaçlayan tutumlardır. Koruma stratejileri beş ayrı tutumdan oluşmaktadır. İlki olan ‘tekrar’da (*repetition*) çevirmen mümkün olduğunca orijinal kaynağa sadık kalmaktadır. Örneğin coğrafi adların aynen alınması buna bir örnek teşkil eder. Tekrarlanan

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

addaki dile bağlı özgünlükler hem okurun kendi kùltürüne yabancı bir metinle karşı karşıya olduğunu ona hatırlatırken bir yandan da kaynak kùltürün görünür olmasına imkân tanır. İkinci tutum ise ‘*yazımsal uyarlama*’ (*orthographic adaptation*)dır. Bu strateji transkripsiyon ve transliterasyonu da içerir. Erek metnin alfabelinde olmayan harflerin aktarımı da bu stratejinin bir yansımasıdır. Bir diğer strateji ise ‘*dilbilimsel çeviri*’ (*linguistic translation*) dir. Çevirmen kaynak metindeki ifadeyi aktarmakla birlikte erek dildeki karşılığını veya yakın anlamını da önerebilmektedir. King Arthur’un, Kral Arthur olarak çevrilmesi buna bir örnektir. Aixela’ya göre ‘*metin dışı ve içi açıklamalar*’ (*extratextual gloss & intratextual gloss*) da koruma stratejisi içerisinde yer alabilecek diğer tutumlardır. Buna göre çevirmen anlaşılmayacağını düşündüğü ifadelere dair açıklamalarını dipnot, önsöz ve sonsözde vererek ‘*metin dışı açıklama*’ ile doğrudan veya ‘*metin içi açıklama*’ ile metne dâhil ederek ortaya koyabilmektedir. Böylelikle sözcük oyunları, kùltürel veya tarihî gelişmeler, isimler bu açıklamalarla verilerek hem kaynak metin korunmuş hem de okuyucu yeni bir kùltüre dair bilgi edinmiş olmaktadır.

Aixela'nın taksonomisindeki ikinci kümeyi Venuti'nin yerleştirmek olarak betimlediği *yer değiştirme* stratejileri oluşturmaktadır. Bu kümede de altı ayrı başlıkta kaynak metnin erek kùltüre nasıl yaklaştırıldığı örneklendirilmektedir. Bunlardan ilki ‘*eş anlamlılık*’tır (*synonymy*) ve adından da anlaşılacağı üzere kelimelerin eş anlamlarının kullanılmasını içermektedir. Kaynak metinde sıkça tekrarlanan bir ifadenin, akıcılığı bozmamak için görünümünün sınırlandırılması amaçlanmaktadır. Aixela ‘*evrenselleştirme*’yi (*universalization*)de bir başka strateji olarak değerlendirmekte ve bunu sınırlı (*limited universalization*) ve mutlak (*absolute universalization*) olmak üzere iki basamaklı ele almaktadır. Burada çevirmenin inisiyatif olarak kaynak metindeki özgün bir ifadeyi değiştirmesi söz konusudur. Sınırlı evrenselleştirmede bu değişim kaynak kùltürden benzer bir ifadenin seçilmesiyle, mutlak evrenselleştirmede ise görece nötr bir karşılık kullanılmasıyla gerçekteşir. *Doğallaştırma* stratejisi (*naturalization*) adından da anlaşılacağı üzere kaynak metindeki ifadenin erek metinde kulağa daha doğal gelecek şekilde kullanılmasını içerir. Aixela buna örnek olarak para ve ölçü birimlerinin yerel birimlere dönüştürülmesini verir. ‘*Silme*’ stratejisi (*deletion*)ise çeşitli dil birimleri düzeyinde ortaya çıkabilir ve kaynak kùltürdeki okurun nezdinde karmaşanın azaltılması amacıyla yapılır. Son strateji olan ‘*özerk yaratım*’ (*autonomous creation*) bir önceki uygulamanın tersine olarak çeviriye, kaynak metinde olmayan unsurların eklenmesi olarak karşımıza çıkar.

1.	Seri Sonu
“Eğer Dürüst Abe ² aşka gelip canlanacak ve yedi metre on bir santimlik kemikli vücudunu yerinden kaldırmayı bir şekilde başaracak olsa acaba ne derdi? ² ABD başkanlarından Abraham Lincoln’ün takma adı, (Seri Sonu, 2018: 8)	“If Honest Abe had come to life and somehow managed to lift his bony <u>twenty-three-foot, four inch</u> frame from his <u>throne</u> , what would he say?” (The Sellout, 2015: 6)
Dilbilimsel Çeviri, Metin Dışı Açıklama, Özerk Yaratım, Doğallaştırma, Mutlak Evrenselleştirme	

Seri Sonu çevirisi genel olarak değerlendirildiğinde çevirmen Sevimay’ın çeşitli çeviri stratejilerini bir arada kullandığı görülür. Yukarıdaki örnekte de görüleceği üzere aynı cümlede beş farklı çeviri stratejisinden yararlanılmıştır. Stratejilerden ilki; Honest Abe’nin Dürüst Abe olarak çevrilmesidir ki Aixela'nın koruma stratejilerinden *dilbilimsel çeviriye* örnektir. Erek metine çevirmen tarafından eklenen “aşka gelip” ifadesi *özerk yaratım* sınırlarına girmektedir. Çeviri metinde yer alan dipnotla Dürüst Abe’in kim olduğu açıklanmıştır. Metne çevirmen tarafından eklenen dipnotlar ise *metin dışı açıklama* örneğidir. Dördüncü bir strateji örneği olarak özgün metindeki Amerikan ölçü biriminin, hedef metin okuyucusunun aşına olduğu metrik ölçü birimiyle değiştirilmiş olmasıdır. Bu noktada

Adres Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

doğallaştırma yapılmıştır. Son olarak Lincoln Anıtında görülen taht benzeri koltuk İngilizce metinde “throne” yani direkt taht olarak kullanılırken çeviride genelleştirilerek “yerinden” şeklinde kullanılmıştır. Bu örnek *mutlak evrenselleştirme stratejisine* uygundur.

2.	Seri Sonu
“Ne yapardı? <u>Break dans</u> mı? Kaldırımın kenarına tüneyip <u>bul karayı al parayı</u> mı oynatırdı?” (Seri Sonu, 2018: 8)	“What would he do? Would he <u>break-dance</u> ? Would he <u>pitch pennies</u> against the curbside?” (The Sellout, 2015: 6)
Tekrar, Doğallaştırma	

Alıntılanan bu bölümde peş peşe iki cümlede tamamen farklı iki strateji kullanılmıştır. Türkçede karşılığı olmayan *break-dance* ifadesi olduğu gibi bırakılırken bir sonraki cümlede bulunan *pitch pennies* oyunu tamamen yerleştirilmiştir. Bu ifadenin tanımı şöyledir: “Metal paranın belirli bir işarete ya da duvara fırlatıldığı; duvara ya da işarete en yakın atanın kazanan olduğu bir kumar oyunudur” (<https://www.dictionary.com/browse/pitching%20pennies>, erişim zamanı 16.08.23). Fuat Sevimay bu oyunu “bul karayı al parayı” oyunu ile değiştirmiştir. İlk örnekte kaynak metin *koruma* stratejilerinden birisi olan *tekrar* ile sunulurken, ikinci örnekte erek metin okuyucusunun aşına olduğu ve tam anlamıyla kaynak metindeki ifadeyi karşılamayan bir kullanım seçilmiştir. Uygulanan bu strateji *doğallaştırma* sınırlarına girmektedir.

3.	Seri Sonu
“(…) attıktan sonra şut pozunda kalıp top fileden geçerken <u>zevzek zevzek</u> konuşabilirdi.” (Seri Sonu, 2018: 9)	“(…) hold the pose, and <u>talk shit</u> as the ball popped the net.” (The Sellout, 2015: 6)
Sınırlı Evrenselleştirme	

Shit ifadesi çeşitli anlamlara gelmekle beraber sözlükteki açıklamaları: “1- (argo, kaba) Bir şey ya da biri hakkında kötü konuşmak. 2-Saçma sapan konuşmak veya yalan söylemek” (https://www.wordsense.eu/talk_shit/#English, erişim zamanı, 16.08.23) şeklindedir. Argo olan bu ifade yumuşatılarak “zevzek zevzek” ifadesiyle karşılanmıştır.

4.	Seri Sonu
“(…) ta ki o sırada ya <u>büyük çubuklu buzlu şekerin</u> ya da <u>Çikita muzun</u> filan son lokmasını ağzına tıkaştırmakta olan bendenizi, yani mekândaki diğer <u>yüz seksen kiloluk temsili</u> gorili görene dek.” (Seri Sonu, 2018: 9-10)	“(…) until she saw me, the other <u>four-hundred-pound</u> gorilla in the room, stuffing something that might have been the last of a <u>Big Stick Popsicle</u> or a <u>Chiquita banana</u> in my mouth.” (The Sellout, 2015: 7)
Sınırlı Evrenselleştirme, Yazımsal Uyarlama, Özerk Yaratım	

Yukarıda sadece kısmen alıntılanmış olan cümlede dört farklı çeviri stratejisi uygulandığı görülmektedir. Türkçe metinde tercih edilen “büyük çubuklu buzlu şeker” ifadesinin özgün metindeki karşılığı *Big Stick Popsicle*’dir. Amerika’da buzlu şekerler üreten bir marka olan Popsicle yerleştirilerek verilmiştir. “Big Stick” ifadesi ürünün ambalajında bu şekilde kullanılmaktadır. Sevimay, ifadeyi bütün olarak ele alarak *sınırlı evrenselleştirme* stratejisi uygulamıştır. “Şaşırtıcı olabilir ama Popsicle’ın ticari markası “çubukta dondurulmuş aromalı ve renkli su” anlamına gelmektedir. 100 yılı aşkın bir süre önce, çubukta aromalı buzun mucidi Frank Epperson, ismiyle birleştirmek için mantıklı bir kök kelime olan

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

icicle yani “buz sarkıtı”nı kullanarak onlara *Epsicle* adını verdi” (<https://www.merriam-webster.com/grammar/words-you-didnt-know-were-still-trademarks#:~:text=It%20might%20be%20surprising%2C%20but,to%20combine%20with%20his%20name,erişim zamanı, 16.08.23>). Bu cümlemin devamında Türk okuyucusu için tanıdık olan “Chiquita banana” ifadesini *yazımsal uyarılama* stratejisine uygun olarak aktarmıştır. Birinci alıntıdaki örneğe benzer olarak 0,453 grama denk gelen *pound* ölçü birimi yerine kilogram karşılığı kullanılmıştır. Daha önceki örneklerden farklı olarak *Sevimay*, özgün metinde olmayan bir ifade ekleyerek “*temsili goril*” şeklinde bir çeviri yapmıştır. “Temsili” kelimesinin eklenmesi *özerk yaratım* stratejisine örnektir.

5.	Seri Sonu
“ <u>Açık Yazgı⁴ mı? <i>Laverne ve Shirley</i>⁵ mi?</u> ” ⁴ Amerika Birleşik Devletleri'nin tüm kıtaya yayılmasının Tanrı buyuruğu olduğu inancına dayandırılan 19. yüzyıl yayılmacılık doktrini. (ç.n.) ⁵ 1976-1983 yılları arasında gösterilmiş bir Amerikan komedi dizisi. (ç.n.) (Seri Sonu, 2018: 9-10)	“ <u>Manifest Destiny? <i>Laverne & Shirley</i>?</u> ” (The Sellout, 2015: 7)
Metindışı açıklama	

Bu cümleye iki çevirmen dipnotu eklenmiştir. Türkçede, Açık Yazgı olarak literatüre geçmiş bir ifade olan “manifest destiny”nin açıklamasını Sümer Gültekin şöyle açıklar: “Amerika’yı yönetenlerin Kuzey Amerika’yı sahiplenme arzularının felsefi temeli gittikçe derinleşmekteydi. Bu derinleşme, kendisini “Açık Yazgı” (Manifest Destiny) olarak bilinen siyasal felsefede göstermiştir. Açık Yazgı anlayışı, ilk olarak gazeteci John O. Sullivan tarafından ortaya atılmıştır. Bu anlayışa göre, ABD bulunduğu kıtada çok doğal bir yayılma hakkına sahipti ve ABD’ye bu hakkı veren bizzat Tanrı idi. Dolayısıyla, bu hakkı ABD’nin elinden almaya çalışmak, Tanrıya karşı gelmekle eş anlamlıydı” (Sümer, 2008: 123). Çevirmen tarafından sunulan dipnottaki kısa ancak açıklayıcı bilgi, Amerika Birleşik Devletleri’nin dış politikasını yönlendiren dünya görüşünü erek metin okuyucusu için açık hale getirmiştir. *Metindışı açıklama stratejisi* çevirmeni görünür kılan bir yöntemdir.

6.	Seri Sonu
“(…) ve polis hanım da (…) nazik edasıyla <u>BIC çakmağını</u> çıkararak ateşliyor beni.” (Seri Sonu, 2018: 12)	“(…) the lady cop obligingly flicks her <u>BIC</u> and sparks me up.” (The Sellout, 2015: 13)
Metiniçi Açıklama	

Dipnotlara sık sık başvurarak *metindışı açıklama stratejisinden* faydalanan *Sevimay*’ın bu cümlede *metiniçi açıklama stratejisine* başvurduğu görülmektedir. Kaynak metinde sadece marka adı olarak “BIC” ifadesi kullanılmışken, çevirmen erek metne “çakmak” açıklamasını ekleyerek erek metin okuyucusunu aydınlatmıştır. İngilizce cümledeki kelimeleri teker teker ele alacak olursak, *spark ... up* ifadesinin sözlükteki ikinci anlamı olarak “Bir tütün ürününü içmek için yakmak. ‘Spark’ ve ‘up’ arasında bir isim veya zamir kullanılabilir” (<https://idioms.thefreedictionary.com/spark+up>, erişim zamanı, 17.08.23) açıklamasını görürüz. *Sevimay* bunu, “ateşliyor beni” şeklinde çevirmeyi tercih etmiştir. Çünkü kaynak metinde de *spark* ve *up* arasında me ifadesi bulunur. *Flick* kelimesine bakacak olursak: “Hızlı ve keskin bir hareketle hafifçe vurmak” (<https://www.merriam-webster.com/dictionary/flick>, erişim zamanı, 17.08.23) anlamına geldiğini görürüz. Çevirmenin kullandığı “çakarak” ifadesini karşılayan bir açıklamaya sahip. *Obligingly* zarfı ise Oxford Learner’s

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

Dictionary'de şu şekilde açıklanmaktadır: “Yardım etmeye istekli olduğunuzu gösterecek şekilde” (<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/obligingly?q=obligingly>, erişim zamanı, 17.08.23). Sevimay bunu “nazik edasıyla” şeklinde çevirerek erek metne kendi yorumunu da eklemiştir.

7.	Seri Sonu
“Tavandaki dev frizlere doğru (...)” (Seri Sonu, 2018: 12)	“(...) the giant friezes on the ceiling” (The Sellout, 2015: 14)
Yazımsal Uyarlama	

Frieze kelimesi “bir odanın ya da binanın üst kısmını çevreleyen ve üzerinde resimler veya oymalar bulunan bordür” (<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/frieze?q=frieze>, erişim zamanı, 17.08.2023) şeklinde açıklanmaktadır. Nitekim çevirmen “duvar süsü” demek yerine *ortografik* yani *yazımsal uyarlama stratejisi* kullanarak friz ifadesini tercih etmiştir.

8.	Seri Sonu
“herhangi başka bir <i>break</i> dansçının (...)” (Seri Sonu, 2018: 15)	“or any other <i>B-boy</i> (...)” (The Sellout, 2015: 14)
Eşanlamlılık	

Kaynak metinde *B-boy* olarak ifade edilen, birebir çevrildiği takdirde erek metin okuyucusu için anlaşılması güçleşecek olan bu kelime erek metin okuyucusuna nispeten daha anlaşılır gelecek olan eş anlamlısıyla değiştirilmiştir. Aixela'nın *değiştirme stratejilerinden* olan *eşanlamlılık* stratejisine uygun bir kullanımdır. *B-boy*'un sözlük anlamı şöyledir: “Hip-hop kültürünü takip eden veya tarzlarını benimseyen bir erkek” (<https://www.merriam-webster.com/dictionary/B-boy>, erişim zamanı, 17.08.23).

9.	Seri Sonu
“Parayı veren düdüğü çalar.” (Seri Sonu, 2018: 19)	“Money talks, bullshit walks” (The Sellout, 2015: 22)
Doğallaştırma	

Yukarıdaki örnekte, çevirmen kaynak dile ait bir deyim yerine Türkçedeki yakın karşılığı ile kullanılmıştır. Sözlükte “maddi kaynaklara sahip olduğunu göstererek bir hedefe ulaşmaya çalışmak başarılı olurken, sadece sözle bu hedefe ulaşmaya çalışmak başarısız olacaktır” (<https://www.yourdictionary.com/money-talks-bullshit-walks>, erişim zamanı, 18.03.23) şeklinde açıklanan deyim anlam bakımından “Parayı veren düdüğü çalar” ifadesine benzerlik gösterir. Sevimay burada *doğallaştırma stratejisinden* yararlanmışır.

Adres	Address
--------------	----------------

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

10.	Seri Sonu
<i>“Burası Fiske Grubu”</i> (Seri Sonu, 2018: 20)	<i>“You have reached the Fiske Group”</i> (The Sellout, 2015: 24)
Sınırlı Evrenselleştirme	

Roman kahramanı bu sahnede, eski dostu ve aynı zamanda avukatı olan Hampton Fiske'yi telefonla arar. Karşısına her zamanki gibi telesekreter çıkar. “You have reached the Fiske Group” ses kaydını duyar. *Reach* fiilinin ulaşmak, iletişime geçmek anlamları vardır (bkz. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/reach>, erişim zamanı, 18.03.28).

Çevirmen birebir çevirmek yerine Türkçede daha doğal bir şekilde “Burası Fiske Grup” şeklinde vermeyi tercih etmiştir.

11.	Seri Sonu
<i>“Alkollü araç kullanma-Beraat”</i> (Seri Sonu, 2018: 20)	<i>“Not guilty-DUI”</i> (The Sellout, 2015: 24)
Sınırlı Evrenselleştirme	

Kaynak metinde “DUI” şeklinde verilen kısaltmayı yine kısaltma olarak vermek yerine açıklamasını vermiştir. İfadenin açılımı “driving under influence” yani “bir maddenin etkisi altında araba kullanmaktır”. Merriam-Webster sözlüğünde ise “alkol veya uyuşturucu etkisindeyken araç kullanma eylemi veya suçu” <https://www.merriam-webster.com/dictionary/DUI>, erişim zamanı, 18.08.23) şeklinde daha detaylı açıklaması bulunmaktadır. Çevirmen “alkol ve uyuşturucu etkisi” olarak çevirmek yerine günlük hayatta daha çok kullanıldığı şekliyle “alkollü araç kullanma” ifadesini tercih etmiştir.

12.	Seri Sonu
<i>“Fırından somun aşırma-dava düştü.”</i> (Seri Sonu, 2018: 20)	<i>“Dismissed—Loaf of Bread Pilferery.”</i> (The Sellout, 2015: 24)
Özerk Yaratım	

Loaf of bread ibaresi “bir somun ekmek” anlamını taşır. *Pilferery* fiili ise “petty theft” (<https://www.merriam-webster.com/dictionary/pilferery>, erişim zamanı, 18.08.23) yani “küçük hırsızlık” için kullanılır. Çevirmen bu ifadeyi “aşırma” fiili ile karşılamayı tercih etmiştir. Kaynak metinde olmayıp çeviri metne eklenen ifade ise “fırından” kelimesidir. Çevirmen kendi inisiyatifi kullanarak yeni bir kelime eklemiştir. Bu örnekte olduğu gibi kaynak metinde olmayan bir ifadenin çevirmen tarafından erek metne eklenmesine *özerk yaratım stratejisi* denmektedir.

13.	Seri Sonu
<i>“(…) bir çuval inciri berbat etmek için kumpas kurmaya kadar (...)”</i> (Seri Sonu, 2018: 20-21)	<i>“(…) to conspiracy to upset the apple cart (...)”</i> (The Sellout, 2015: 24)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

Doğallaştırma

Bütün olarak ele alındığında *The Sellout* eserinin deyimler ve argo kullanımlar açısından oldukça zengin olduğu görülmektedir. Sevimay, deyimleri yakın anlamlı Türkçe karşılıkları ile değiştirerek yerlileştirmeyi hedeflemiştir. Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi yine bir İngilizce deyim anlam bakımından ona en yakın Türkçe karşılığı ile değiştirilmiştir. “to upset the apple cart” Merriam-Webster Dictionary’de “doğal ve istikrarlı bir düzeni bozmak veya altüst etmek” (<https://www.merriam-webster.com/dictionary/upset%20the%20apple%20cart>, erişim zamanı, 18.08.23) olarak açıklanmaktadır. Günlük kullanım alanları düşünüldüğünde dilimizde en yakın karşılığının “bir çuval inciri berbat etmek” deyimini olduğu görülür. Sonuç olarak Sevimay’ın *doğallaştırma* stratejisinden yararlandığı söylenebilir.

14.	Seri Sonu
“ <u>karasevdalı dizeleri, ağıtları</u> ve her şeyi cazla mukayese eden (...)” (Seri Sonu, 2018: 21)	“ <u>elegiac verse</u> compares everything to jazz.” (The Sellout, 2015: 26)
Özerk Yaratım	

İngilizce metinde altı çizili belirtilen *elegiac* sıfatı “ağıt veya ağıtla ilgili veya ağıttan oluşan” (<https://www.merriam-webster.com/dictionary/elegiac>) anlamına gelir. *Elegiac verse* ise Türk Edebiyatı terimlerinden olan mersiyeye karşılık gelir. Çevirmen yaygın karşılığı kullanmak yerine ekleme de yaparak “karasevdalı dizeleri, ağıtları” çevirisini tercih etmiştir.

15.	Seri Sonu
“Orada işte, ta arkada bütün o çallığın arkasına saklanmış <u>Chamaeleo africanus tokenus</u> (...)” (Seri Sonu, 2018: 26)	“There he is, <u>Chamaeleo africanus tokenus</u> hidden way back among all the shrubbery (...)” (The Sellout, 2015: 32)
Tekrar	

Deyimler ve argo ifadeler dışında *The Sellout* eserinde sıklıkla Latince ve Latince süsü verilen söyleyişler kullanılmıştır. Bu söyleyişlerden bazıları anlamlı bir ifade oluştururken bazıları da söz oyunları yaratmak amacıyla yazar tarafından kurgulanmıştır. Bu ifadeler eserin mizahi dilini kuvvetlendirmektedir. Altı çizili örnekteki Latince ifade *Chamaeleo africanus*, “Afrika bukalemunu ya da Sahel bukalemunu (*Chamaeleo africanus*) Sahel ve Nil Vadisi’ne özgü bir bukalemun türüdür ve Yunanistan’da bir popülasyonu bulunmaktadır” (<https://www.mindat.org/taxon-2448980.html>, erişim zamanı, 18-08-23). *Tokenus* ibaresi ise sözlükte bulunmamaktadır. İngilizcede, işaret, delil anlamına gelen *token* kelimesine -us eki eklenerek oluşturulmuş bir kelime olduğu düşünülebilir. Çevirmen bu ifadeyi doğrudan kullanmıştır.

Sonuç

Teknik çeviriden farklı olarak edebî metin çevirilerinde çevirmenler, anlamı doğru bir şekilde aktarmanın yanı sıra kaynak edebî metnin duygusunu da erek okuyucuya geçirebilmeyi hedeflerler. Bu amaca ulaşabilmek için var olan stratejilerden yararlandıkları kadar kendi stratejilerini de oluşturabilmektedirler. Kendisini hem erek metin okuyucusuna hem de kaynak metnin yazarına karşı sorumlu hisseden çevirmenler çeviriye harcadıkları emek kadar, doğru stratejiye karar vermek için de çaba gösterirler. Çevirmen, metin seçimi, metnin erek kültür dizgesinde kazanacağı konumu, erek metin

Adres

Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

okuyucularına karşı sorumluluğu, yazara karşı sorumluluğu, hatta kendisine karşı sorumlulukları gibi faktörleri göz önünde bulundurarak sürecin her aşamasında bazı seçimlerle ve zorluklarla yüzleşir.

Çalışmamızın odağını oluşturan *The Sellout* eseri ve onun Fuat Sevimay tarafından yapılan *Seri Sonu* başlıklı çevirisi, Javier F. Aixela'nın 'kùltùre özgü unsurların çevirisi' taksonomisi ışığında değerlendirilmiştir. Bu süreçte kaynak metinden ve erek metinden alınan örnek cümleler karşılaştırılmış ve çevirmen tarafından uygulanan stratejiler tespit edilmeye çalışılmıştır. Aixela, kùltürel unsurların çevirisine dair stratejileri iki küme hâlinde gruplandırmaktadır. Koruma stratejileri genel anlamda kaynak metnin dilsel ve kùltürel özelliklerini erek metin okuyucusu için görünür kılma olanağı sunar. Yer değiştirme stratejileri ise bundan farklı olarak çevirmenin metne müdahalesine karşı daha esnek ve kaynak metnin dilsel ve kùltürel özelliklerini erek kùltürdeki karşılıklarıyla değiştirmesine müsaade eder. Ele alınan örneklerde öne çıkan unsur Sevimay'ın strateji seçimlerinde kendisini sınırlamamış olmasıdır. Çevirisinde sık sık dipnot vererek erek metin okuyucusunun metni tam anlamıyla kavramasına yönelik hareket ettiği görülmektedir. Kiři ve yer adları, tarihi olaylar, göndermeler konusunda kaynak metni tekrar eden ya da ona en yakın olan seçimlerde bulunurken deyimler, argo sözcükler, para ve ölçü birimlerinin çevirilerinde yer değiştirme stratejilerinden daha fazla yararlanarak kaynak metnin ve görünürlüğünü azaltan seçimler yapmıştır.

Kaynakça

- Aixela, J. F. (1996). Culture-specific items in translation. In R. Alvarez & C. A. Vidal (Eds.), *Translation, power, and subversion* (pp. 52-78). Clevedon: Multilingual Matters.
- Bassnett, S. (2005). *Translation Studies*. London and New York: Routledge.
- Beatty, P. (2018). *Seri Sonu*, İstanbul: Hep Kitap.
- Beatty, P. (2015). *The Sellout*, New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Davies, E. E. (2014). "A Goblin or A Dirty Nose?", *The Translator*, 9(1), 65-100.
- Kuleli, M. (2020). "Culture Specific Items in Literary Texts and Their Translation Based on "Foreignization" and "Domestication" Strategies", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö7), 617-653. DOI:10.29000/rumelide.811038.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*, Hertfordshire: Prentice Hall.
- Sevimay, F. (2018). *Çeviri' Bilirsin! Edebiyatın Gizli Kahramanlığı Hakkında Notlar*, İstanbul: Hep Kitap.
- Sümer, G. (2008). "Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kùltürü", *Uluslararası İlişkiler*, 5 (19), 119-144.
- Taş, S. (2017). "Kùltürel Unsurların Çevirisi ve Çeviri Stratejileri", *Humanitas*, 5(10), 1-14.
- <https://www.merriam-webster.com>
- <https://www.mindat.org>
- <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>
- <https://idioms.thefreedictionary.com>
- <https://www.yourdictionary.com>

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124